

műien hódításról van szó, amely egy újabb totális állam kíméletlen zsarnokságának kezdete. A kötet ennek a totális államnak a kiépülését, a magyar közéletnek a hétköznapiokban végbement kíméletlen „leszalámizását” (a szerző a kifejezést Pfeiffer Zoltánnak tulajdonítja) követi nyomon lépésről lépésre. Az ellenség – s ez gyorsan világossá válik – nem könnyörül: „Reakciós az, aki a kommunista párt politikáját nem követi. A reakciós a demokrácia ellensége. A demokrácia ellensége fasiszta. Aki fasiszta, az a Szovjetunió ellensége. A Szovjetunió ellensége a nép ellensége, és aki a nép ellensége, annak nincs joga az életre. Ha a közbenső fogalmakat kihagyjuk és csak az első és utolsó gondolatot tartjuk meg a sorból, akkor a dialektikus politika alapszabálya a következőképpen szól: Aki a kommunista politikának nem követője, annak nincs joga az élethez” – írja Sulyok.

Kalauzolásával megismerhetjük a nagy dráma szereplőit, megtudhatjuk, miként képesek a mindent elsöpörni látszó hatalmas túlerővel szembeni helytállásra, miben látják a kiutat, s mikor, milyen körülmények között „kerülnek ki” a harcból. E „lehetetlen képlet” megoldására tett kísérletük bukásukban is hőssé avatja mindazokat, akik megpróbáltak demokráciát építeni két világbirodalom árnyékában.

Sulyok sok jellemző, apró történetet mesél el, melyek – a régi köz-

hellyel szólva – mint „cseppben a tengert” mutatják be a kort. Ezekben mindig érezhető egyfajta sajátos empátia, emberség és olykor persze humor is. Megismerhetjük annak a végtelenül nehéz életformának a nyomasztó mindennapjait, melyet a „második éjszaka” alatt egy egész politikusi nemzedék, a „kényszerpályák nemzedéke” volt kénytelen megélni.

A kötet bevezetéseként Pölöskei Ferenc akadémikus mutatja be a politikus pályafutását *Sulyok Dezső hármass tüikörben* című írásában. A tájékozódást névmutató könnyíti meg. A könyv a kort kutató történészek számára alapvető és megkerülhetetlen forrás, az érdeklődők számára pedig érdekes olvasmány.

SZENTPÁLY-JUHÁSZ MIKLÓS

(Fordította K. Vladár Edit,
Éghajlat Könyvkiadó, Budapest, 2004,
496 oldal, 3500 Ft)

Variációk

Ünnepi tanulmányok

M. Kiss Sándor tiszteletére

M. Kiss Sándor történész 60. születésnapjára jelent meg az a tisztelgő tanulmánykötet, amely, mint az az ismertetőben is olvasható, merőben eltér a hasonló munkáktól. Eltér azért, mert nemcsak pályatársai kö-

szöntik tanulmányaikkal, hanem tanszéke és több tanítványa is, illetve azért, mert rendkívül színvonalas részletekből áll össze a kerek egész.

A könyvben kiváló tanulmányok szerepelnek, melyeket tételesen felsorolni természetesen képtelenség, de néhány közülük külön méltatásra is érdemes. A Tusor Péter által írt *Pázmány római „magyar rezidense”* Cornelius Heinrich Motmann vatikáni diplomáciai munkáját és Pázmány Péter esztergomi érseknek tett szolgálatait mutatja be kitűnő értekezéssel. A diplomáciai összefüggések taglalásával képet kaphatunk arról, milyen rendszeres kapcsolat volt a pápaság székhelye és a Török Birodalom előtti utolsó keresztény végvár egyházi vezetője között. Mindez azért is érdekes, mert egész Európában – a Habsburg-udvaron kívül – egyedül Pázmány volt az, aki az akkori politikai élet központjából kapott bizalmas információkat, ráadásul a Habsburg diplomáciai misszió egyik tagjától. A tanulmány rávilágít arra a tényre, hogy a rendi vezetők számára a nyugati külpolitika nem volt automatikusan és teljesen elzárt terület.

Óze Sándor munkája, *A Molnár Erik-vita és a Mohács-szándróma* felér egy kis monográfiával. A kiadvány legkitűnőbb darabja. A szerző kutatásának középpontjában egy olyan vereség áll, amely egyedülálló abban a te-

kintetben, hogy az utókor hányféleképpen értelmezte. Mohácshoz hasonló sorsfordító esemény szinte minden nemzet életében bekövetkezett, gondoljunk csak a szerbek 1389-es rigómezei, a skótok 1513-as floddi vagy a csehek 1620-as fehérhegyi döntő csatavesztésére. Mohács topozsa azonban a többivel ellentétben passzív: csapások idején adhat ugyan nemzeti összetartó erőt, de harcra,

esetleg ellenállásra nem használható fel. E kataklizma több értelmezőjéről is olvashatunk, a szemtanú Brodarics Istvántól kezdve Kisfaludy Károlyon át Horváth Mihályig. Megjelenik előttünk az a millennium idején dúló történészvita is, amely a múlt eseményeit állította párhuzamba a századfordulós politikai csatározásokkal. A tanulmány hosszasan foglalkozik Molnár Erikkal, aki a második világháborút követő időkben a magyar szellemi élet egyik fő alakítója, felügyelője volt. Olvashatunk továbbá arról is, hogy 1956 után a történettudósokra ráállított ügynökök nem mulasztották el jelenteni, ki milyen álláspontot képvisel a Mohács-vitában, és ez milyen kihatással lehet társadalmi veszélyességére.

A közelmúltat megidéző tanulmányok egyik kiváló darabja a Tülipán Éva által írt *Köztársaság tér: szimbólum és történelmi esemény*. 1956. október 30. mindenki számára jól ismert időpont, amely a mai napig

indulatokat gerjeszt. A szerző kutatásai során megvizsgálta az 1957-ben kiadott *Fehér Könyvek* II. kötetének hamis adatait, a túlélő államvédelmiek súlyosan torzító, sok helyen egymásnak ellentmondó vallomásaikat, és azok visszaemlékezéseit, akik túléltek a forradalom után következő terrort. Kitartó munkával feldolgozta az időszakban keletkezett mentős jelentéseket, valamint a kórházak jegyzőkönyveit a sebesültekről és a halottakról. Az eredmény megdöbbenítő: bizonyítható az a szemtanúk által is alátámasztott vallomás, amely szerint az államvédelem tagjai saját embereiket is lőtték. A téren történelekről külföldön is tudomást szereztek, amiben nagy szerepe volt az éppen itt halálos lövést kapott Jean-Pierre Pedrazzininek, a Paris-Match briliáns tehetségű fotósának is. A kutatás eredményének köszönhetően ezek után nincs értelme olyasféle fals legendákat gyártani, melyek meghazudtolnák a valóságot.

Bár igen vaskos kötetet tart kezében az olvasó, mégis elmondhatjuk róla, hogy sokszínű, érdekfeszítő tanulmányai miatt lehetetlen letenni. A könyvet még sok szempontból lehetne méltatni, de nincs rá szükség. Méltó ajándék a 60 éves M. Kiss Sándornak.

TULOK PÉTER

(Szerkesztette Ötvös István, Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK, 2004, 686 oldal, 5350 Ft)

FRTZ FUNKE:

Könyvismeret

A könyv, mint az emberi műveltség, tudás- és tényanyag történetileg definiálható hordozója, nem a semmiből keletkezett és – feltehetően – nem is fog eltűnni a társadalomfejlődés jövőbeli, a jelenből még kifürkészhetetlen következményekkel járó útján. Köztudott, hogy két elengedhetetlen előzmény nélkül létre sem jöhetett volna: az egyik a gondolatok bonyolultságát és komplexitását megfelelően visszaadni képes írás(ok) kialakulása, a másik pedig a megőrzés(ük)re szolgáló, viszonylag időtálló anyag megtalálása. A jelenkorból mint végpontból kivetíthető jövő ez utóbbi nagymértékű átalakulását sejteti, miközben azért nyilvánvalóan az évszázadok alatt kialakult rögzítési (és befogadói) forma sem fog maradéktalanul elenyészni.

Fritz Funke könyve e fejlődés- és változássornak a jelenig tartó vonulatát tekinti át. Mintegy bevezetőként összefoglalja az európai kultúrkör különféle írásainak kialakulására, az ábécék megjelenésére vonatkozó legfontosabb tudnivalókat, fokozott figyelmet fordítva a latin ábécére, illetve annak középkori és főleg újkori jellegzetességeire, formáira; különösen az antikvára és a fraktúrra, hiszen e kettőt alkalmazta a latinizálódó rítusú európai ke-